

Pražská studentská deklarace určená pro letošní konferenci ministrů o Boloňském procesu

(překlad oficiální verze, dostupné v anglickém jazyce)

Členskou základnu Evropské studentské unie (European Student's Union – ESU) tvoří 49 národních studentských unií, které reprezentují přes 11 miliónů studujících přímo ovlivněných Boloňským procesem, proto má ESU jak silný zájem o boloňský proces, tak velmi dobrou přímou expertní znalost procesu, včetně jeho implementace. ESU je členskou organizací pracovní skupiny pro implementaci Boloňského procesu (Bologna Follow-Up Group), je tedy oficiálně uznanou organizací reprezentující studenty v aplikaci Boloňského procesu a naši členové (*tj. národní reprezentace studujících*) se snaží zajistit, aby se závazky Boloňského procesu skutečně zrealizovaly.

Proto se více než sto studentských zástupců z celé Evropy ve dnech 15. – 17. února shromáždilo v Praze na 17. Evropské studentské konvenci, aby debatovali o zapojení studujících do veřejného dění a jejich účasti na řízení vysokého školství na lokální, evropské a globální úrovni. Tato deklarace vyjadřuje hlas evropských studujících a jejich postoj k analýze současného stavu Boloňského procesu i k jejich úsilí zaměřeného na tento proces v následujících deseti letech.

Boloňská vize

Boloňský proces je vizí o zbourání hranic ve vzdělávání a vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (EHEA), v němž je vzdělávání podporováno, usnadňováno a umožňováno napříč kontinentem. Boloňský proces vyjadřuje tuto vizi a převádí ji z pojmů do praxe.

Vrcholným cílem těchto reforem je vytvoření takového EHEA, který se vyznačuje vysokou kvalitou vysokoškolského vzdělávání, svým zaměřením na pokrytí rozličných potřeb studujících i společnosti a schopností zajistit rovné příležitosti pro všechny. Musí být také oproštěn od diskriminace a bariér, které by bránily v rozvoji plného potenciálu svých občanů. Principiálními hodnotami, kterými jsme vedeni při dosahování těchto cílů, jsou účast studujících a akademická svoboda v takovém rámci, který považuje vzdělávání za veřejný statek a zodpovědnost společnosti.

ESU věří v tuto vizi, která již vykonala dlouhou cestu od svého formálního přijetí před deseti lety – 19. června 1999. Mnoho věcí se již změnilo a tyto změny přinesly výrazný prospěch miliónům studujících napříč Evropou. Mnohé z cílů však nebudou splněny ani do roku 2010. Pro to, aby se původní vize EHEA stala do roku 2020 nepopíratelnou skutečností pro všechny evropské studující, bez ohledu na jejich původ, sociální

zázemí, prostředky a schopnosti, je nezbytný obnovený a ambiciózní program navazující na Boloňský proces.

Od vize k realitě: obnovený, na studující zaměřený program EHEA

Zatímco závazky a výroky o Boloni většinou stále odrážejí ducha a ideály EHEA, reálný pokrok v praxi byl dosud výrazně pomalejší než aby se mohly naplnit cíle EHEA. Odlišné reformní programy na národních úrovních se staly nejasnými a nedostatečné množství veřejných debat vedlo k neporozumění reálným cílům celého procesu. Jednotlivé země si vybíraly pouze některé kroky implementace procesu, přičemž zanedbávaly zásadní linie činností, což ve výsledku přineslo rozpory a nedůslednosti. Zaměření na strukturální reformy, rozpory mezi formou a obsahem, zneužití jednotlivých nástrojů a reformy omezující účast studujících v řízení vysokoškolských institucí vedly k pocitům frustrace a poklesu podpory procesu mezi studujícími. Tato propast mezi rétorikou a skutečností musí být urychleně řešena, mají-li si studující, vyučující i evropská veřejnost udržet víru v tento proces.

Doporučené závazky ministrů pro následující desetiletí

- Reformy vycházející z Boloňského procesu není možné provádět metodou *výběru z jídelního lístku*. Ministři se musí soustředit na již odsouhlasené linie činností a zavázat se k plné, celistvé implementaci reforem a k prosazení jednotlivých linií v podobě jednotného balíku, který bude zahrnovat jasná měřítka ve všech oblastech politiky, a tím i umožňovat sledování postupu implementace. Rovněž musejí být přijata taková opatření, která zajistí, aby zavádění Boloňského procesu bylo v souladu se všemi dalšími relevantními oblastmi politiky na národní i evropské úrovni. Úsilí samotných ministrů zodpovědných za školství není pro naplnění ambice vytvořit Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání dostatečné.
- Ministři musí zvýšit jak povědomí širší veřejnosti o Boloňském procesu, tak i míru, v níž může širší veřejnost proces přezkoumávat, a to zpřístupněním diskusí na všech úrovních společnosti, zahrnutím většího počtu aktérů a podporou toho, aby reformy odsouhlasené na evropské úrovni byly iniciovány národními partnery, kteří je přijmou za své.
- Zapojení studujících na všech úrovních (institucionální, národní i evropské) je klíčovou podmínkou úspěchu Boloňského procesu. Ministři musí zajistit, aby studující byli pokládáni za primární stakeholdery a byli plně participativním způsobem zahrnuti do všech aspektů implementace Boloňského procesu a řízení institucí, namísto toho, aby hráli jen povrchní „konzultační“ úlohu. Pouze svobodné, nezávislé a pravomocemi disponující studentské organizace mohou jednat jako iniciátoři změn a zajistit udržitelnou podporu reformní agendě, jakou je Boloňský proces.
- Vysokoškolské vzdělávání a vysoce kvalitní EHEA musí být plně uznán jako veřejný statek a veřejná odpovědnost. To vyžaduje náležité financování z veřejných zdrojů.

Ministři se musí zavázat k zajištění plné podpory nezbytné k tomu, aby v průběhu následujícího desetiletí byly implementovány reformy a linie činností Boloňského procesu.

- Musí být dodržována zásada všeobecného svobodného přístupu k vysoce kvalitnímu vzdělání. Jakákoli opatření směřující k zavedení nebo zvýšení školného musejí být odmítnuta. ESU důrazně oponuje jakémukoli pokusu spojit zavedení školného s Boloňským procesem a vyzývá ministry, aby zaručili svobodné, všeobecně přístupné vysokoškolské vzdělávání, založené na veřejném financování.

Vytvoření zřetelnější sociální dimenze: úkol pro následující desetiletí

Od roku 2001 byla sociální dimenze zastřešujícím cílem Boloňského procesu. Avšak přes závazky a slovní ujištění na papíře se toho uskutečnilo jen velmi málo. Ve skutečnosti se finanční situace studujících zhoršila, v několika zemích bylo zavedeno nebo zvýšeno školné a špatně implementovaná struktura studia způsobila nedostatek flexibility v přijímání ke studiu a postupu mezi stupni studia. Nedostatečná pozornost věnovaná sociálním a ekonomickým podmínkám studujících vedla k nesprávnému pojetí Boloňského procesu. To ohrožuje jeho životaschopnost a podkopává podporu programu evropské reformy vysokoškolského vzdělávání jako celku ze strany studujících.

Doporučené závazky ministrů pro následující desetiletí

- Jasným měřítkem úspěšnosti Boloňského procesu je míra naplnění cíle, aby struktura studujících, kteří vstupují, účastní se a úspěšně ukončují vysokoškolské vzdělání odrážela diverzitu obyvatelstva v jednotlivých zemích. Konkrétní srovnávací indikátory k měření pokroku v dosahování tohoto cíle musí být specifikovány v průběhu budoucího mandátu BFUG.
- Ministři si musejí stanovit jasné a měřitelné cíle pro rozšíření participace a zajištění pokroku na národní úrovni. Národní akční plány pro sociální dimenzi se musejí stát prioritou pro všechny členské země. Musejí se zaměřit na návrhy plánů podpory studujících, které by měly pokrýt jejich životní náklady v širokém smyslu (včetně ubytování, stravování, zdravotní péče, poradenství atd.). Studující musejí být plně zapojeni do vytváření národních akčních plánů i plánů podpory.
- Expanze vysokoškolského vzdělání a zvyšování přístupnosti studia i podílu absolventů na populaci zůstávají výzvami pro většinu zemí v rámci EHEA. Vyzýváme ministry ke stanovení evropského cíle zvýšení podílu studujících i absolventů v rámci typické věkové kohorty napříč celou EHEA do roku 2020.
- Na základě požadavků Londýnského komuniké z roku 2007 byl proveden sběr srovnatelných dat, která se týkají socio-ekonomické situace studujících v celé EHEA.

Tato profesionální práce, popisující složení a životy studujících musí být dále rozvíjena. Ministři musejí ze získaných dat vyvodit důsledky a zavázat se k dosahování konkrétních cílů v následujícím desetiletí.

Mobilita a internacionalizace: od záměru k činnosti

Mobilita spočívá v základu Boloňského procesu a stala se barometrem úspěchu reformního programu. Může být nástrojem náležité implementace Boloňského procesu, protože zasahuje všechny oblasti politiky s ním spojené: kvalifikační rámce, pochopení ECTS a výstupů učení (learning outcomes), pokrok v praxi uznávání, důvěru v mechanismy zajišťování kvality, pozornost věnovanou internacionalizaci, zájem o evropskou dimenzi, vytváření flexibilního a na studující zaměřeného zaopatření a významné sociální podpory jednotlivých studentů a studentek s cílem umožnit jim plně rozvinout jejich potenciál.

Přínosy mobility pro studující, akademiky a akademičky, instituce a společnost jako celek je nezpochybnitelný. Xenofobie je stále skutečností a stává se viditelnou zejména v situaci ekonomické krize, jakou je ta, již právě čelíme. Mobilita bude vyžadovat otevřenost a přispěje k vytvoření tolerantnější evropské společnosti. Nicméně, jelikož chybí aktivita, která by podněcovala vnitro-evropskou mobilitu, národní politiky se více zaměřují na marketingové strategie, soutěžení o mezinárodní studující a zavádění či zvyšování školného pro studující ze zahraničí. Takový přístup k formování EHEA povzbuzuje přechod k chápání vysokoškolského vzdělávání jako zboží a předmětu obchodu (tzv. komodifikaci), což podporuje přebírání intelektuálního potenciálu (tzv. „odliv mozků“) a napomáhá k vytvoření trhu v oblasti vysokoškolského vzdělávání.

Doporučené závazky ministrů pro následující desetiletí

Mobilita, která je dnes privilegiem a vytouženým cílem, se musí do roku 2020 stát právem a realitou. Pouze tak budou moci z EHEA těžit všichni studující. Proto:

- Ministři by měli přijmout cíl ESU – zvýšit studentskou mobilitu do roku 2020 na 20% s tím, že členské země by si mohly svobodně stanovit vyšší cíle. Tento požadovaný standard musí zahrnovat všechny tři cykly studia a zaměřovat se na vnější, přeshraniční mobilitu. Musejí být přijata opatření, která zajistí, aby tuto expanzi mobility doprovázela diverzifikace studujících, kteří z ní budou těžit.
- Financování je stále ústředním tématem pro uskutečňování cíle zvyšování mobility. Získaná data ukazují, že mezi studujícími, kteří již mobility využívají, existuje silný prvek sociální selekce. Nebude možné bojovat proti etablovanému elitářství oblasti mobility bez toho, aniž by členské země navýšily své finanční závazky. Je proto nevyhnutelné, aby ministři schválili vytvoření Evropského fondu mobility, řízeného sdružením relevantních stakeholderů. Jediným životaschopným řešením k rychlému a

významnému zvýšení dostupných finančních prostředků je model víceúrovňové koordinace finančních mechanismů na evropské, národní i institucionální úrovni.

- Ministři se musejí zavázat k uvolnění vízových pravidel a pracovních povolení pro všechny studující, včetně studujících v doktorských studijních programech, přicházejících ze zemí, které nejsou členy EU a EHEA.
- Ministři by také měli přijmout závazek ve vztahu k mobilitě jako prostředku zvyšování spolupráce a výměny, nikoli však jako obchodu nebo zdroje příjmů. Všechny formy vzdělání jsou veřejným statkem, nikoli komoditou, a ESU se důrazně staví proti pojmání EHEA jako trhu.
- Vysoké školy musejí budoucím studujícím poskytovat přesné informace a veřejné instituce musejí převzít zodpovědnost za zajišťování kvality poskytování nadnárodního vzdělání. Zvyšování atraktivity EHEA se musí řídit principy spolupráce a závazku udržitelného rozvoje.
- ESU podporuje výměnu zkušeností Boloňského procesu, jeho úspěchů a hodnot s ostatními kontinenty v kontextu spolupráce, zvýšenou míru uznávání kvalifikací a zesílený dialog mezi vládami a vysokými školami. Do dialogu o vysokoškolských politikách mezi EHEA a ostatními světovými regiony je potřeba zahrnout dimenzi studujících i stakeholderů.

Formování na studující zaměřeného EHEA

Většina dosavadní práce ve prospěch vytvoření EHEA byla zaměřena na strukturální reformy spíše než na obsah a praxi. Nepostradatelným prvkem úspěšného EHEA je kvalita a klíčovým nástrojem k dosažení a udržení kvality je vzdělávací systém orientovaný na studující.

Doporučené závazky ministrů pro následující desetiletí

- Kvalifikační rámce, ECTS a výstupy studia musejí být diskutovány se všemi stakeholdery a širokou veřejností, aby si je osvojili a porozuměli reformám. To jsou správné nástroje pro dosažení důležitějšího cíle rozšiřování vysoce kvalitních, flexibilních a individuálně přizpůsobených cest ke vzdělání.
- Ministři si již nyní musejí osvojit představu EHEA v roce 2020, v němž budou studující schopni posoudit a ohodnotit své znalosti a budou uznáváni jako spolutvůrci a partneři v předávání a řízení svých studijních zkušeností. Měly by být vytvořeny specifické postupy podporující vysoké školy, jejich zaměstnance i studující ve vytváření vysoce kvalitního prostředí zaměřeného na studující.

Veřejná podpora celoživotního učení

Současná ekonomická krize dokládá důležitost vysoké kvality a přístupnosti systému celoživotního učení pro zvýšení schopnosti všech osvojit si dovednosti potřebné k udržení zaměstnání. Celoživotní učení může být účinným nástrojem k prosazení flexibilních linií učení, rozšíření zapojení a pozvednutí dovedností generací, které v minulosti nebyly s to mít z vysokoškolského vzdělání prospěch. Nejde jen o pouhý nástroj ekonomického rozvoje nebo odpovědnost jednotlivců samých. Proto je potřebné, aby v následujícím desetiletí byla do Boloňského procesu zahrnuta i tato problematika.

Doporučené závazky ministrů pro následující desetiletí

- Celoživotní učení by mělo být považováno za nedílnou součást vzdělávacího systému, a tudíž za veřejný statek a veřejnou zodpovědnost, které si zaslouží náležité množství veřejných finančních prostředků. Důrazně se stavíme proti jakýmkoli pokusům zavádět školné prostřednictvím celoživotního učení nebo přenášet zodpovědnost za další vzdělávání pouze na jedince.
- Stejně principy kvality a rovného přístupu, které platí ve vysokoškolském vzdělávání, musejí být uplatňovány také na celoživotní učení. Ministři by měli podporovat zavádění prostředků, které zajistí zvyšování kvality poskytování celoživotního učení a přístupu k němu, stejně jako rozvoj podpůrných mechanismů.
- Uznávání předchozího vzdělání je oceněním i nástrojem pro vstup do vysokoškolských studijních programů a je důležité zejména pro skupiny ve vysokoškolském vzdělávání podprezentované. Stále existují velké nesrovnalosti a rozpory v uznávání předchozího vzdělání a veřejnost stále není informovaná o postupech, které s ním souvisejí. Podporujeme vytvoření evropských směrnic a principů pro uznávání předchozího vzdělání, založené na zavedených dobrých zkušenostech některých členských zemí.

...

Zajišťování kvality ve vysokoškolském vzdělávání, nikoli „klasifikací“ („rankings“)

Zajišťování kvality zaznamenalo významný pokrok na všech úrovních, počínaje vytvořením a přijetím Evropských standardů a metodik (European Standards and Guidelines – ESG) a vytvořením Evropského registru pro zajišťování kvality ve vysokoškolském vzdělávání konče. Avšak stále přetrvává potřeba soustavného rozvoje praxe zajišťování kvality za současného rozšíření míry přímého zapojení stakeholderů.

Požadavek větší transparentnosti v hodnocení výkonu institucí vedl k otevření diskuse o „klasifikacích“ („rankings“). Seskupování institucí působících v oblasti vysokoškolského vzdělávání podle profilů a výkonu může však mít závažné dopady na alokaci zdrojů a chování institucí. Může tak být zamezeno spolupráci, uznávání kvalifikací i mobilitě. Může dojít k tomu, že většina institucí bude také přehlížet politiky spojené se sociální dimenzí (jakožto problémem příliš komplexním na to, aby byl patřičně uchopen prostřednictvím seznamu indikátorů).

Doporučené závazky ministrů pro následující desetiletí

- Je potřeba pokračovat ve výměně a zkušenostech a představ o interpretaci ESG. Kvalita zkušeností se vzděláním překračuje u studujících akademické standardy. Analýza podpůrných služeb na vysokých školách, jak v oblasti akademické, tak v oblasti sociální, musejí být diskutovány jako standardy pro definici kvality k procesech zajišťování kvality.
- Větší pozornost musí být věnována zapojení studujících jakožto rovných partnerů do všech procesů hodnocení kvality, včetně vytváření a řízení vnitřních systémů a činností v hodnocení kvality.
- ESU se důrazně staví proti zavádění žebříčků a klasifikací do Boloňského procesu. Hodnocení vysokých škol na základě seřazení v rámci jednotlivých skupin, neboli takzvané „nástroje transparentnosti“, vytvářejí špatný dojem a povědomí o výkonu vysokých škol a jejich kvalitě, jsou nepřiměřené a téměř vůbec se nezaměřují na informační potřeby studujících.
- Žebříčky a klasifikace nejsou náhradou ani doplňkem aktivit zajišťování kvality, protože zavádějí odlišnou logiku a principy, které jsou v rozporu s tím, co je obsaženo v ESG (jako jsou peer reviews, zapojení stakeholderů, zaměření na spolupráci, zlepšování místo přizpůsobování a rozmanitost kritérií spíše než podléhání úzce pojatému seznamu indikátorů). Ministři se musejí zavázat k přístupu ke kvalitě v rámci Boloňského procesu, který bude následovat principy zajišťování kvality, nikoli vytváření žebříčků a klasifikací.
- Zvýšená potřeba měření výkonu vysokých škol musí být realizována v souladu s principy evropské spolupráce, kterou obsahují ESG a EQAR, a další rozvoj v tomto ohledu musí být svěřen partnerům E4¹. Je také potřebná aktivní podpora šíření výstupů zajišťování kvality mezi širokou veřejností.

---

¹ ENQA, ESU, EUA a EURASHE